

Hälso- och sjukvårdsförvaltningen

ANMÄLAN
2014-09-17

HSN 1209-1082

Handläggare:
Ivonne Camaroni

Hälso- och sjukvårdsnämnden
2014-10-16, p 21

Uppföljning av 2013 års insatser mot hiv/AIDS och andra smittsamma sjukdomar finansierade via statsbidrag

Ärendebeskrivning

Uppföljning av 2013 års insatser mot hiv/AIDS och andra smittsamma sjukdomar finansierade via statsbidrag

Beslutsunderlag

Hälso- och sjukvårdsdirektörens anmälan, 2014-09-17
Rapporten Redovisning av 2013 års insatser mot hiv/AIDS och andra smittsamma sjukdomar finansierade via statsbidrag

Förslag till beslut

Hälso- och sjukvårdsnämnden beslutar

att lägga anmälan till handlingarna.

Förvaltningens motivering till förslaget

Stockholms läns landsting ansöker årligen om statsbidrag hos Folkhälsomyndigheten (tidigare Smittskyddsinstitutet) för insatser mot hiv och andra sexuellt överförbara infektioner. För 2013 erhöll Stockholms läns landsting 30 475 250 kr i bidrag.

De beviljade medlen fördelades i sin tur av Hälso- och sjukvårdsnämnden för det hiv-preventiva arbete som genomförs av olika aktörer i länet. Insatserna bygger på de mål och delmål som är framtagna i ”Nationell strategi mot hiv, aids och vissa andra smittsamma sjukdomar” och har bland annat bestått i metodutveckling, utbildning, handledning samt uppsökande verksamhet och stöd till preventionsgrupperna, det vill säga män som har sex med män, personer som injicerar droger, personer med utländskt bakgrund, personer som lever med hiv och personer som säljer sex.

I december 2013, gjordes uppföljningsbesök till ideella organisationer som ett första steg i den mera omfattade utvärderingsprocessen.

Uppföljningsbesöken visade att 2013 års projekt hade genomförts som planerat. Ett andra steg av utvärderingen blev en omfattande analys av den återrapportering som bidragstagarna lämnade i mars 2014. Slutsatsen av denna är att man hade nått många riskutsatta personer, samtidigt som det fortfarande finns utrymme för förbättringar inom olika områden.

I rapporten identifieras ett antal rekommendationer att beakta inför det fortsatta arbetet:

Utvecklingsområde för 2015-2017

Utifrån prioriteringsområden som finns i den nationella hiv-strategin och baserat på erfarenheter av hiv-insatser inom Stockholm län, ser förvaltningen att följande utvecklingsområden bör prioriteras under 2015-2017:

- Ökad förståelse för utsatthetsfaktorer bland ungdomar och unga vuxna för att kunna planera riktade och specifika hälsofrämjande insatser kring sexuell hälsa
- Förbättrad kunskap bland vårdgivare om hur man kan upptäcka ungdomar som är utsatta för sexuell exploatering samt identifiera unga och unga vuxna med ett sexuellt riskbeteende
- Fortsatt vidareutveckling av preventionsarbetet på arenor där några av de utsatta unga finns, exempelvis i språkintruktionsklasser, SFI-skolor och boenden för ensamkommande barn
- Samarbete med ideella organisationer som arbetar med män som har sex med män (msm) för att öka förståelse om unga och utlandsfödda msm, deras behov och risktagande beteende
- Ökad tillgänglighet till hiv- och STI- testning för preventionsgrupperna och allmänheten genom att förbättra kapaciteten och kunskapen hos vårdgivarna, erbjuda lågröskeltestning och ökad "drop-in", samt utvärdera ideella sektorns roll när det gäller hiv-testning med snabbsvar
- Ökad tillgång till mottagningar med specifik kompetens kring testning och rådgivning för unga män och HBTQ-personer
- Med utgångspunkt från 2014 års utvärdering av insatser gentemot migranter, vidareutveckling av en strategi för att nå olika grupper av migranter (nyanlända asylsökande, anhöriginvandrare, papperslösa, etc.)

- Ökat samarbete med hälsokommunikatörer och frivilligorganisationer
- Motverkad diskriminering och stigmatisering av personer som lever med hiv genom att sprida aktuell kunskap om 'Smittsamhet vid behandlad hivinfektion' till vårdgivarna och allmänheten
- Utredning kring möjligheten av öka samarbete med kriminalvården, SIS institutioner och HVB-hem i länet
- Utvecklad samverkan och samordning med Stockholms stad och övriga kommuner i Stockholms län
- Utarbetande av en landstingsstrategi för arbete med sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter

Rapportens rekommenderade utvecklingsområden föreslås utgöra underlag för beslut om tilldelning av medel för 2015-2016

Catarina Andersson Forsman
Hälso- och sjukvårdsdirektör

Maria Samuelsson Almén
T f Avdelningschef

Handläggare:

Ivonne Camaroni

Uppföljning av 2013 års insatser mot hiv/AIDS och andra smittsamma sjukdomar finansierade via statsbidrag

Bakgrund

Huvudmålet i Nationell strategi mot hiv, aids och vissa andra smittsamma sjukdomar (prop. 2005/06:60) är att begränsa spridningen av hiv och andra sexuellt överförda sjukdomar och blodburna sjukdomar samt att begränsa konsekvenserna av dessa infektioner för samhället och den enskilde.

Strategin har följande delmål:

1. Antalet nyupptäckta fall av hivinfektion där smittoöverföringen skett i Sverige ska halveras till 2016.
2. Hivinfektion hos asylsökande och nyanlända anhöriginvandrare ska identifieras inom två månader. Övriga grupper som vistats i högendemiska områden ska identifieras inom sex månader och utlandsresenärer ska identifieras kort efter ankomsten till Sverige.
3. Kunskapen om hiv och aids, och om hur det är att leva med sjukdomen, ska förbättras i offentlig verksamhet, i arbetslivet och i samhället i stort.

Sedan slutet av 1980-talet har statliga bidrag för hivprevention delats ut till storstadsregionerna Stockholm, Malmö och Göteborg. Hiv/aids utredningen (S2004:13) föreslog att de statliga medlen till stöd för insatser mot hiv/aids skulle permanentas i ett anslag under socialdepartamentet. From juli 2010 till december 2013 administreras anslaget av Smittskyddsinstitutet (SMI) och sedan 1 januari 2014 av Folkhälsomyndigheten. Anslaget 2013 fördelades till landsting och kommuner. I Stockholm län landstiget inrättades 2006 ett regionalt råd för övergripande planering, analys och uppföljning av det STI preventiva arbetet. Tabellen visar storlek av bidrag som landstinget har fått under perioden 2011-2013.

Tabell 1: HIV statsbidrag inom Stockholm läns landstinget 2011-2013

	2011	2012	2013	2014
Verksamhet	19 092 375	19 092 375	18 461 250	18 440 000
Projekt	10 395 000	10 373 000	11 073 000	11 210 000
Regionallt kunskapsnätverk	1 200 000	1 200 000	941 000	830 000
TOTAL	30 687 375	30 665 375	30 475 250	30 480 000

Bidragets användning och resultat

Rapporten presenterar först en kort beskrivning av de olika aktörer som har bedrivit hiv-preventiva insatser, helt eller delvis finansierat av hiv-statsanslaget. Därefter följer en redogörelse för användning och resultat av insatserna per preventionsgrupp. Man ska ha i åtanke att analysen och planeringen av hiv-preventiva åtgärder vanligtvis görs baserat på olika hiv-relevanta beteenden (sex med en person av samma kön, användning av droger, sex mot ersättning etc.) En och samma person kan tillhöra olika preventionsgrupper och överlappning av olika grupper och deras olika behov är en del av den komplexitet som hiv-prevention medför. Fördelning av statsbidraget till landstinget och ideella organisationer 2013 redovisas i bilaga 1.

Aktörer

1. Landstingsrelaterade organisationer/enheter

Beroendecentrum Stockholm är landstingets organisation för specialiserad beroendevård. Verksamhetsidén är att erbjuda kunskapsbaserad beroendevård i hela vårdkedjor, så att kontinuiteten för patienten värnas.

CeFAM är ett forsknings-, utbildnings- och utvecklingscentrum med förankring inom allmänmedicin och primärvård. I deras uppdrag ingår även att ta fram kunskap om hälsofrämjande och förebyggande insatser och att driva ett regionalt kunskapscentrum inom kris- och katastrofpsykologi. En annan kärnverksamhet är att samordna, kvalitetssäkra och arrangera utbildningar, exempelvis specialistutbildning i allmänmedicin.

Järva mansmottagning startade 2003 som en sex- och samlevnadsmottagning för män som är 20 år eller äldre och är en del av SLSO, Stockholms läns sjukvårdsområde. Deras uppdrag är att förebygga könssjukdomar och hiv genom att erbjuda män rådgivning, provtagning och behandling, men också genom att möta grupper i skolor och föreningar.

Lafa - enheten för sexualitet och hälsa är ett metod- och kunskapscentrum inom Stockholms läns landsting som arbetar med att förebygga hiv, sexuellt överförda infektioner och oönskade graviditeter. Verksamheten vänder sig till personer som arbetar med sexualitet och hälsa i Stockholms län, exempelvis inom skola, fritidsverksamhet, ungdomsmottagningar, inom vården och frivilligorganisationer. Lafa är en del av Stockholms läns landsting och tillhör Hälso- och sjukvårdsförvaltningen.

Maria ungdom Livsstilmottagningen är en del av Maria Ungdom, Beroendecentrum Stockholm. Mottagningen vänder sig till unga vuxna mellan 18 och 25 år som har problem med alkohol eller droger eller som befinner sig i riskzonen för att utveckla ett missbruk.

Nationellt Kunskaps- och Resurscentrum för barn och unga med hivinfektion är ett nationellt kompetenscenter kring barn med hiv. Centrums uppgift är att bistå vårdgivare, myndigheter, organisationer och enskilda med kunskap om hiv hos barn och ungdomar. Personalen är även kliniskt verksamma på barnhiv-mottagningen vid Astrid Lindgrens barnsjukhus i Huddinge.

Sex och samlevnadsmottagningarna (SESAM) finns sedan 1992 på de fyra stora sjukhusen i Stockholm län: Danderyds sjukhus, Huddinge sjukhus, Karolinska sjukhuset och Södersjukhuset, med syfte att samordna och förstärka det förebyggande arbetet kring sexuellt överförda sjukdomar och oönskade graviditeter inom hälso- och sjukvården i länet.

Sesamenheterna ansvarar var och en för sitt geografiska område i länet och har både ett kliniskt och ett utåtriktat uppdrag. Kliniskt arbete finansieras från reguljär budget och det utåtriktade arbetet samordnas av Lafa och finansieras med hiv-statsmedel.

Spiralprojektet/Prostitutionsenheten är en enhet som arbetar för att få kontakt med såväl sexköpare som med personer som säljer sex för att erbjuda stöd, samtalsbehandling och medicinsk rådgivning. "Spiralen", den medicinska mottagningen, drivs med ekonomiskt stöd av Stockholms läns landsting och erbjuder kvinnor undersökningar, provtagningar och medicinsk rådgivning hos barnmorska, gynekolog eller läkare. Män erbjuds läkarkonsultationer.

2. Ideella organisationer

1000 möjligheter är en organisation som arbetar för ett jämställt samhälle genom både ett förebyggande och ett stödinriktat arbete för att stötta och stärka ungdomar och unga vuxna. Det förebyggande arbetet består bland annat av utbildning och kunskapspridning, opinionsbildning, att aktivt arbeta för att stärka känslan av trygghet samt att ge ungdomar redskap till makt och inflyttande i samhället på lika villkor.

Afris är en paraplyorganisation för Afrikanska Föreningar (Nigeria, Ghana, Uganda, Gambia, Guinea, Cameron och Burundi). Organisationen arbetar med information och stöd till afrikaner som lever med hiv och deltar, arrangerar och medverkar i olika seminarier, temadagar och aktiviteter kring afrikaners hälsofrågor i Stockholm län.

Convictus bildades i mitten av 80-talet när hiv-epidemin kom till Sverige och arbetar sedan dess med hemlöshet, missbruk och hälsa. Verksamheten består av tre dagcenter för hemlösa, ett hus i Sörmland för hemlösa som lever med hiv, ett hälsocenter för människor på väg ur missbruk samt uppsökande fältarbete bland missbrukare i olika delar av länet.

HIV Sverige är en paraplyorganisation vars mål är att öka allmänhetens kunskap om hiv, behandling och smittsamhet så att stigmatisering av personer som lever med hiv minskar och de bemöts med kunskap och respekt i vården och av allmänheten. Arbetet fokuseras kring politisk påverkan, information för att hålla personer som lever med hiv välinformerade om bland annat deras rättigheter och skyldigheter samt frågor kring hiv och den medicinska utvecklingen.

IMFA/Kärleksakuten är en sexualupplysningsorganisation för och av studenter som verkar för en hälsosammare sexualitet, med fokus på ungdomar och unga vuxna. Målet är att öka kunskap, medvetenhet och reflektion kring hiv och STI, sexualitet och normer bland ungdomar och unga vuxna samt hos framtidens vårdpersonal.

Kamratföreningen Oasen är en rikstäckande organisation som bildades under 2000 med syfte att samla alla människor med utländsk bakgrund som lever med hiv. Organisationen arbetar med kulturanpassad verksamhet för att bland annat motverka stigma.

Nätverk för afrikaner i Vantör (NAV) vänder sig till afrikanska föreningar, institutioner och företag, samt enskilda afrikanska invandrare som bor i Vantör. Målet är att fler personer med afrikansk bakgrund integreras i samhället, både socialt, kulturellt och ekonomiskt. Det är också ett forum för både afrikaner och utomstående inom Vantör som vill ta kontakt med

varandra runt olika evenemang, som t.ex. föreläsningar, kurser, konferenser, utställningar och seminarier.

Noaks Ark är en organisation vars mål är att öka välbefinnandet för personer som lever med hiv och deras och närstående genom information, insatser, stödverksamhet och opinionsbildning. Informationsarbetet fokuserar främst på primärprevention och på att stärka hivpositivas position i samhället. Stödverksamheten består av samtalsgrupper, enskilda stödsamtal, psykoterapi och sociala aktiviteter för hivpositiva och närstående. Opinionsarbete bedrivs genom att lyfta hiv-frågor via olika former av påverkansarbete, debattartiklar och pressmeddelanden.

Positiva Gruppen är en kamrat och stödförening som bildades 1985 med syfte att samla män som har sex med män och som lever med hiv för att stärka kamratliga relationer, ömsesidigt stöd och psykosociala verksamhet. Organisationen anordnar olika typer av utbildningar och sociala aktiviteter inklusive sommarläger.

RFSL Stockholm är en lokalförening inom Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter (RFSL). Föreningen bedriver politik och informationsverksamhet, ordnar olika sorters utbildningar och ger målgrupperna olika typer av stöd.

Insatser 2013:

De riskutsatta grupperna (preventionsgrupper) som hivpreventionsarbetet ska fokusera på enligt den nationella strategin är ungdomar och unga vuxna, män som har sex med män, personer som injicerar droger, personer med utländsk bakgrund, personer som köper eller säljer sex, utlandsresenärer, gravida samt personer som lever med hiv.

Ungdomar och unga vuxna (10-29 år)

I Stockholms län finns det 232 327 ungdomar (10-19 år) och 293 587 unga vuxna (20-29 år). Det är angeläget att nå dessa grupper med information och utbildning om sexuell hälsa och reproduktiva rättigheter samt att stödja dem, så att de kan ta ansvar för sin egen och sina partners sexuella hälsa genom att förstärka ett hälsofrämjande handlande och förebygga ett risktagande beteende. Från ett hivperspektiv är det betydelsefullt att rikta preventiva insatser till de grupper av ungdomar och unga vuxna som av olika skäl är mest riskutsatta. Den största utmaningen i det avseendet är att kunna identifiera och nå de särskilt riskutsatta ungdomarna och unga vuxna utan att man stigmatiserar dem eller att man indirekt bidrar till en ökning av ett utanförskap som redan är en av de underliggande orsakerna till deras riskbeteende.

Många ungdomar och unga vuxna uppfattar inte STI och hiv som den största risken de konfronteras med. Därför är det nödvändigt att göra en allmän kunskapshöjande insats om sexualitet och samlevnad inom ramen för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter kombinerat med skraddarsyddas hiv insatser för unga riskutsatta. Med denna bakgrund har finansieringen av bredare insatser för ungdomar och unga vuxna utförda av landstingsdrivna verksamheter (Lafa, Sesamenheterna, Järva mansmottagning) kombinerats med hiv specifika insatser, med vilka man når personer med högriskbeteende oavsett ålder. Specifika insatser har genomförts av ideella organisationer (Noaks Ark, RFSL, 1000 möjligheter, PG). Kunskap är en nödvändig bit i beteendeförändringens process men inte tillräckligt för att leda till beteendeförändring. Trots goda kunskaper om att kondom är ett säkert skydd mot sexuellt överförda infektioner har kondomanvändningen minskat över tid. Den vanligaste

orsaken att man inte använder kondom är att man litar till ett annat preventivmedel, då ungdomar i högre grad är oroliga för oönskade graviditeter än för att drabbas av STI eller hiv. Antal aborter i Sverige bland kvinnor i fertil ålder (15–44 år) har minskat från 20.9 aborter per 1000 kvinnor år 2011 till 20.7 år 2012. Aborterna bland tonåringar har sedan 2006 minskat stadigt från år 2011 med 5 procent från 19.8 aborter till 18.8 per 1000 kvinnor. Däremot är nivån i Stockholms län (2012) 22.8 aborter per 1000 kvinnor, vilket är över den nationella nivån som är 20.7 per 1000 kvinnor.

Nedanstående tabeller visar utvecklingen av hiv och andra sexuellt överförbara sjukdomar i Stockholm under åren 2011-2013.

Rapporterade hiv fall i Stockholm 2011-2013

	2011	2012	2013
Ungdomar (10-19 år)	10	7	4
Unga vuxna (20-29 år)	50	51	61
Totalt antal fall (oavsett ålder)	216	200	221

Rapporterade klamydia fall i Stockholm 2011-2013

	2011	2012	2013
Ungdomar (10-19 år)	2132	2257	1865
Unga vuxna (20-29 år)	5133	7420	5207
Totalt antal fall (oavsett ålder)	9011	9334	8809

Rapporterade gonorré fall i Stockholm 2011-2013

	2011	2012	2013
Ungdomar (10-19 år)	73	82	48
Unga vuxna (20-29 år)	259	325	307
Totalt antal fall (oavsett ålder)	568	647	633

Rapporterade syfilis fall i Stockholm 2011-2013

	2011	2012	2013
Ungdomar (10-19 år)	0	0	2
Unga vuxna (20-29 år)	12	17	26
Totalt antal fall (oavsett ålder)	84	92	137

Skolan är den centrala arenan för undervisning om sexualitet och samlevnad och också den arena som når alla ungdomar, oavsett riskutsatthet. Fortbildning av skolpersonal och andra yrkesgrupper som möter ungdomar i samtal om sexualitet och samlevnad är därför en av Lafas huvuduppgifter liksom framtagning av metodmaterial som kan användas i sex- och samlevnadsarbetet med olika målgrupper. För unga mellan 10 och 13 år gäller det att från ett främjande och förebyggande perspektiv förmedla åldersanpassad kunskap om sexuell och reproduktiv hälsa. Det är en kritisk ålder då unga som får kunskap om sex och samlevnad före sexuell debut i högre utsträckning praktiserar skyddat sex. För att nå dem har Lafa utvecklat webbplatsen Frågachans.nu som riktar sig till åldersgruppen och som är en av de få informationskällor som finns för gruppen förutom skolan. Webbplatsen Frågachans.nu är tänkt att fungera som ett komplement till skolans sex och samlevnadsundervisning och gör det möjligt för barn och ungdomar att på egen hand skaffa information och söka svar på sina

frågor. Under 2013 har hemsidan haft cirka 5000 besök per månad och varje besök varar ca 14 minuter i snitt. Cirka 300 frågor har besvarats under året.

Ungdomar mellan 14 och 29 år behöver kunskap om sexuell och reproduktiv hälsa för att kunna tillgodogöra sig information om hiv och andra STI samt hur man skyddar sig mot oönskade graviditeter. Lafa har utvecklat webbplatsen www.säkraresex.se som vänder sig till ungdomar och unga vuxna och har cirka 19 750 besök per månad. I webbplatsens frågelåda besvarades cirka 780 frågor under 2013. Dessutom har Lafa bidragit till en utveckling av kompetensen på ungdomsmottagningarna (UM) genom egna utbildningsinsatser och via stöd och samordning av Sesamenheternas utåtriktade arbete. Lafa arbetar också med kondomhandboken och kondomdistribution och utbildning/metodutveckling kring kondomsamtal för aktörer som mäter preventionsgrupperna; alla UM och Sesammottagningar har fått kondomhandboken. Drygt 1 210 000 kondomer har distribuerats varav ca 29 000 kondomer i utskick för 23-åringar, ca 92 500 under sommarkampanjen, ca 18 000 i utskick av klamydia-hemtest från 1177 Vårdguiden samt 1 071 000 via kondomutdelare inom skola, UM, hälso- och sjukvården, migrantorganisationer m fl. Två kondomutbildningar har genomförts med ca 50 deltagare. En specialutbildning genomfördes för elevhälsan och UM i Södertälje.

För att förbättra kapaciteten att hantera STI och hiv inom primärvården har Sesamenheterna fått hiv-statsbidrag för sina utåtriktade insatser med utbildning i smittspårning och kompetenshöjning kring hiv och STI för ungdomsmottagningar, vårdcentraler och barnmorskemottagningar.

Med syfte att öka medvetenheten samt stötta unga vuxna att våga sätta gränser för sig själva och gentemot sina partners har 1000 möjligheter utvecklat utbildningsmaterial baserat på information och motiverande samtal. De har utbildat 62 volontärer med fokus på bemötande och motivation. Dessutom har de utbildat 12 unga från målgruppen för att kunna sprida vidare information och motivation i deras kamratgrupper.

För att kunna förbättra preventiva insatser bland unga vuxna med sexmissbruksproblematik har Maria Ungdoms specialiserade ungdomsmottagning fått en barnmorsketjänst finansierad av hiv-statsbidrag. Genom en lågröskelmottagning på kvällstid har man ökat tillgängligheten för unga (20-25 år) till information, testning, rådgivning och hepatitvaccination samt behandling genom samverkan med andra vårdenheter. Cirka 200 patienter sökte sig till mottagningen under 2013, bland vilka man har kunnat identifiera unga vuxna som har både missbruksproblematik och de som har sex mot ersättning. Mottagningen samverkar med andra som arbetar med samma grupp, som t.ex. akutmottagningen för våldtagna kvinnor, polis och RFSL.

Kärleksakuten riktar sina insatser mot medicinstuderande och skolelever. Medlemmarna deltar i mottagandet av nya studenter, rekryterade nya volontärer och anordnar utbildning för både deras medlemmar samt nya volontärer. Deras insatser i skolorna fungerar som ett komplement till skolans egen sexualundervisning.

Män som har sex med män

Denna grupp av män är överrepresenterade både bland de personer som lever med hiv och hos nya fall av hiv i Stockholm. Prevalensen av andra STI som gonorré och syfilis är också

hög i denna grupp. Andelen gonorré bland män som har sex med män har också ökat under senaste åren.

Rapporterade fall av hiv, gonorré, syfilis och klamydia 2011-2013

	2011	2012	2013
Hiv (nydiagnostiserade)	62	62	78
Gonorré	196	267	282
Syfilis	71	70	95
Klamydia	369	361	367

En särskilt riskutsatt grupp som kan vara svårt att nå med preventiva insatser och testning är de män som har sex med män som kommer från kulturer där homosexualitet inte erkänns eller är förbjudet.

Nationell studie (MSM enkäten 2013) visar att ungdomar och unga vuxna inom msm-gruppen bedömer sig ha sämre kunskaper om hiv och hivprevention än äldre, men de har kontakt med preventiva aktörer i något högre utsträckning än de äldre. Med syfte att minska smittan av hiv och STI bland MSM i Stockholm län har RFSL arbetat för ökad kondomanvändning och mer frekvent testning samt ökad kunskap om säkrare sex. Arbetet baseras på uppsökande verksamhet i klubb och parkmiljöer där män som har sex med män möts. Genom peer to peer strategi har man kunnat informera om säkrare sex samtidigt som man har ökat tillgängligheten av kondom genom minibar och kondomautomat avsedda för klubbar, barer och restauranger. Informationen har också spridits via en sexhälsosida på nätet med fokus på män som har sex med män (www.sexperterna.com). Dessutom genomfördes en kampanj 'Sexperterna bortamatchkit' i samarbete med kommersiella aktörer på Stockholm nattklubbar. För vidare metodutveckling organiserade RFSL en två dagars konferens under temat 'de äventyrliga männen'.

Män som har sex med män och lever med hiv har haft tillgång till psykosocialt stöd och möjlighet till socialt umgänge samt kamratstöd genom både Posithiva Gruppen och Noaks Ark verksamheterna. Dessutom har PG organiserat utbildningar i internatform under ett veckoslut där deltagarna i första hand har varit män som har sex med män och som lever med hiv. Utbildningen har också varit öppen för migranter och ungdomar som lever med hiv oavsett kön, sexuell identitet eller praktik. Organisationen har också jobbat för att medlemmarnas intresse ska tillgodoses i samhället på ett fördomsfritt sätt. Ett inkluderande bemötande är en grundförutsättning för att personer som identifierar sig själva som homosexuella, bisexuella eller transpersoner ska känna sig motiverade att söka vård och för att de ska få högkvalitativ och behovsbaserad vård. Stockholms läns landsting har därför antagit en HBT policy och Lafa arbetar med implementeringen av policyn bland annat genom att stödja kompetensutveckling inom hälso- och sjukvården.

Inom ramen för StopHiv-gruppen, där landstingsverksamheter och frivilligorganisationer samverkar, har en hiv-testningskampanj riktad till män som har sex med män genomförts i samband med Stockholm Pride och World Aids Day. Under Stockholm Pride erbjöds hiv- och syfilistestning "onsite" i Pride Park.

Personer med utländsk bakgrund

Under 2013 beviljades 117 000 uppehållstillstånd i Sverige, varav 29 000 var flyktingar. Målsättningen, vad gäller nyanlända asylsökande, är att kunna identifiera de som är hivpositiva så tidigt som möjligt för att kunna erbjuda stöd och behandling. För personer med utländsk bakgrund bosatta i Stockholm är målet att de får tillgång till språk- och kulturanpassad information och utbildningsinsatser om sexuell hälsa och hiv/STI. Personer som vistas i Stockholm utan papper utgör en särskilt utsatt riskgrupp som är mycket svår att nå med preventiva åtgärder.

I början av hiv-epidemin var de flesta nya fallen bland personer födda utomlands och dessa hade redan blivit smittade innan de flyttade till Sverige. Detta har nu ändrats i denna grupp och under senaste åren har hiv-fallen bland personer med utländskt härkomst bosatta och smittade i Sverige ökat, vilket tyder på ett behov av att öka primära preventionsinsatser i den gruppen. Av samtliga hiv-fall rapporterade 2013 var 88 (65%) personer utlandsfödda, utav dem var 33 stycken smittade i Sverige.

Rädslan för att bli stigmatiserad och socialt exkluderad inom den egna gruppen gör att många afro-svenskar som lever med hiv väljer att hålla diagnosen för sig själva, vilket kan innebära isolering och en stressad livssituation. Olika ideella organisationer har fått bidrag under åren för att kunna utveckla en kulturellt anpassad hiv-prevention och motverka stigma och diskriminering både från allmänheten men också inom deras egna grupper.

En nationell kartläggning av det hiv-preventiva arbetet riktat till utlandsfödda som genomfördes av Smittskyddsinstitutet (SMI nuvarande Folkhälsomyndigheten) under 2013, visade att landstingen i stort förutom hälsoundersökningar, saknar systematiskt och kontinuerligt hiv-preventivt arbete riktat till migranter. Studien visar att frivilligorganisationerna kompletterar landstingen i deras hiv-preventiva arbete, men att arbetet inte möter behoven som finns i gruppen i tillräcklig hög utsträckning. Som en komplettering av den nationella studien kommer Stockholms läns landsting att göra en extern utvärdering av insatserna i Stockholm. Utvärderingen kommer att ge vägledning till en uppdaterad strategi för framtida insatser för migranter i länet.

Lätt tillgänglighet till STI/hiv-testning är en grundläggande komponent i hiv-preventiva insatser riktade mot migranter. Därför implementerade Sesamenheterna ett projekt under 2011-2013 med syftet att öka medvetenheten bland personalen på vårdcentraler om värdet att erbjuda hiv-testning på vårdcentraler i större utsträckning än vad som görs. Projektet var ursprungligen planerat för tio vårdcentraler, men endast två valde att delta, övriga avstod med hänvisning till tidsbrist. Som ett resultat har antalet hivtester ökat och personalens kompetens att erbjuda kvalitativ rådgivning förbättrats. Några av lärdomarna från projektet var att ett sådant initiativ måste vara väl förankrat redan från planeringsskede, för att kunna försäkra ett högt deltagande av personalen i återkommande utbildningsinsatser. Dessutom skulle man behöva ett rapporteringssystem från laboratorier med antalet hivtester, för att kunna följa upp antalet testade. Sexuell hälsa, sexualitet, och hiv kan vara känsliga och svåra områden i dialogen mellan patienter och vårdpersonalen. Det kan dessutom vara ännu svårare när det finns språkbarriär och man behöver därför anlita en tolk som förmedlare av den dialogen. Kompetensen hos tolkarna i frågor rörande sexuell hälsa och sexualitet är en förutsättning för att kunna tolka på ett neutralt sätt. Med syfte att förstärka kompetensen hos tolkar som anlitas av Stockholms läns landsting har Lafa anordnat utbildning av 150 tolkar under 3 års tid. Det återstår nu att se hur man kan vidmakthålla kompetensen hos

tolkarna och huruvida man i framtiden kan ange kunskap på området sexuell hälsa som krav i upphandlingen av tolkar.

För att öka förståelsen om vilka faktorer som påverkar beslutet att testa sig för hiv, genomförde CeFAM en studie i den migrerade etiopiska/eritreanska befolkningen. De preliminära resultaten av studien visar att betydelsen av exilgruppen och rädslan av att bli utesluten, misstron mot den svenska sjukvården på grund av språkbarriär inklusive kroppsspråk, missförståenden av rättigheter och skyldigheter, till exempel om hälsoundersökning är ett påbud eller ett erbjudande, samt rädsla för konsekvenser av hiv, leder till fördröjning av testning och möjlighet att få tidig behandling. Studien visar en skillnad i attityder om man jämför eritreaner, som bott i Sverige under en längre tid, där rädsla för självstigma och diskriminering är ett problem som förhindrar hiv-testning. Medan de som har anlant relativt nyligen anser sig vara välinformerade om hiv och förstår relevansen av att testa sig.

För att kunna möta behovet av en kulturanpassad information på eget språk har Afris haft utbildningsinsatser om hiv riktade till deras medlemsföreningar. Deltagarna har sedan kunnat sprida vidare information till medlemmarna i sina egna organisationer. Afris har också varit aktivt i att dela ut kondomer till ungdomar och unga vuxna med afrikanskt ursprung på afrikanska festivaler och andra kulturella aktiviteter. Afris anordnade dessutom så kallade home information-träffar, vilket är en sammankomst med en liten grupp människor i hemmet, där de får information om hiv och kondomanvändning. Metoden för home information har utvecklats i samarbete med Lafa.

För att sprida hiv-information till personer med afrikanskt ursprung bosatta i Vantör har NAV fått statsbidrag. Organisationen har producerat informationsmaterial på olika språk och delat ut till de som besökte deras lokal i Vantör samt till deltagarna i olika seminarier, konferenser och gruppdiskussioner. Syftet var att öka kunskapen om hiv och om vilka hiv/STI förebyggande åtgärder man kan ta när man besöker/vistas i länder med hög hiv-prevalens.

För att motverka självdiskriminering har Oasen Region Stockholm erbjudit information, utbildning och kamratstöd av och till personer med afrikanskt ursprung som lever med hiv. Organisationen har också försökt att nå nyanlända hiv-positiva asylsökande för att så tidigt som möjligt ge information om hiv och vårdmöjligheter i Sverige. Dessutom organiserade de tillsammans med RFSU under 2013 en utbildning för ungdomar samt helgräffar för Oasen medlemmar.

En i synnerhet riskutsatt grupp bland personer med utländsk bakgrund är ensamkommande ungdomar. Med syfte att främja sexuella hälsa och välbefinnande i den gruppen, har Järva mansmottagningar i samarbete med Lafa och Stockholms Stad engagerat personalen på ungdomsmottagningar (UM) och boenden för ensamkommande ungdomar för att öka deras samarbete. Under första fasen av projektet identifierades intresserade ungdomsmottagningar och en kartläggning av boenden för ensamkommande ungdomar i länet genomfördes. Därefter genomfördes utbildningsinsatser för personalen. I sista fasen av projektet utvecklades grunden för ett nätverk med syfte att underlätta för personal på boendena att hänvisa sina ungdomar till närliggande ungdomsmottagningar. Andra organisationer har nått migranter med specifika projekt, till exempel Noaks Arks heminformationsträffar för personer med utländsk bakgrund eller RFSU med information på

”Sexperternas” hemsidor på olika språk. Samtidigt har samma organisationer nått migranter genom deras övriga verksamheter riktade till preventionsgrupper oavsett födelseland, exempelvis RFSLs uppsökande verksamhet och Noaks Ark stödande aktiviteter och hiv snabbtestning.

Personer som injicerar droger

Antal personer i Stockholms län som dagligen injicerar narkotika beräknas vara cirka 9 000. År 2013 fanns cirka 350 personer i Stockholms län som anmäls hiv smittade via injektioner. Antalet anmälda fall av hepatit C under 2013 var 578 och utav dessa var 72 procent bland personer som injicerar droger. Mer än hälften smittas inom två år efter injektionsdebut och är då oftast i 20-25 årsåldern. Enligt Folkhälsomyndigheten har smittspridning av hepatit C bland unga ökat och därför är preventiva insatser riktade sig till de personer som injicerar droger högprioriterade.

Den främsta preventionen mot infektioner i gruppen är självklart att sluta injicera, men när detta inte är möjligt är målet att minimera skadeverkningsarna av drogberoende. Beroende Centrum Stockholm har initierat en randomiserad kontrollerad interventionsstudie (RCT), för att undersöka om riskinterventioner baserade på motiverande samtal påverkar riskfyllt injektionsbeteende mer än standardinterventionen. Resultaten av studien, som beräknas vara klart under 2014, kommer att vägleda framtida prioritering inom beroendevård.

Utåtriktad verksamhet som bedrivs av ideella organisationer har en betydande roll för att nå missbrukare. Genom regelbundna besök i missbruksmiljöer i olika stadsdelar och genom återkommande besök hos olika organisationer som når missbrukare/hemlösa har Convictus uppsökande arbete i Storstockholm hjälpt missbrukare att komma i kontakt med både infektionskliniken samt Sprututbytet. Enkäten bland 111 missbrukare som nåddes via Convictus uppsökande verksamhet visat att nästan hälften av dem angav att deras debutålder för missbruk var mellan 10 och 24 år. Däremot var åldern vid intervjutillfället mellan 40-59 år för 77 procent, vilket kan tyda på att uppsökande verksamhet i sin nuvarande form har ett begränsat värde om man vill nå ungdomar och unga vuxna med missbruksproblematik. Hälften av de intervjuade hade aldrig besökt sprututbytet, men var beredda och villiga att göra det, om de fick hjälp av Convictus att komma dit.

Personer som köper och säljer sex

I en nationell undersökning från 2009 (UngKab09, Tikkanen et al; 2009) uppgav 1 procent (unga 15-29 år) av de svarande att de hade fått ersättning för sex under det senaste året. Samma studie visar att personer som fått ersättning för sex är överrepresenterade bland dem som står utanför arbetsmarknaden/inte är sysselsatta, de som debuterat tidigt sexuellt samt bland dem som har låg självkänsla. Sexsäljarna är överrepresenterade bland homo- och bisexuella män och kvinnor samt högkonsumenter av alkohol, cannabis och andra droger. Det finns inte liknande information på regional nivå men enligt erfarenheten bland personer som arbetar med ungdomar och unga vuxna har sex mot ersättning framför allt via internet ökat markant under senaste åren.

Med syftet att öka kondomanvändningen och hiv/STI-testningen bland män som har sex mot ersättning (MSE) har RFSL skapat ett nätverk för MSE-hälsa. Nätverket bygger på en metod som Lafa använt sig av för att samordna aktörer som arbetar med hiv-prevention för män som har sex med män i Stockholm (Stop hiv), och som har som målsättningen att förstärka effekten av insatser genom bättre koordination och kommunikation bland olika

aktörer. I samarbete med Stockholm Stad erbjuder Spiralprojektet rådgivning och jag stödjande samtal till personer som säljer sex. Dessutom har gruppen som besöker mottagningen tillgång till STI/hiv och hepatit-provtagning samt barnmorska och läkarkonsultation. Till mottagningen kommer kvinnor som är eller har varit aktiva inom sexhandel, kvinnliga missbrukare och före detta missbrukare samt kvinnor som har varit utsatta för trafficking. Under 2013 var det nästan 300 personer som kom till mottagningen (varav 7 män), med 219 besök till gynekologen och 225 till barnmorskan. Medan de flesta tackade ja till olika STI-tester, var det få som tackade ja till hivtest, vilket kan bero på att de redan är testade eller att de har en låg självriskperception.

Utlandsresenärer

Stockholms handlingsprogram för STI/hiv-prevention 2009-2013 identifierar fem kategorier av resenärer som viktiga för det STI/hiv preventiva arbetet. Ungdomar och unga vuxna, män och kvinnor som reser ensamma, människor som arbetar/studerar en längre tid utomlands, män som har sex med män och vissa grupper av personer med utländsk härkomst.

Personer som lever med hiv

Det finns cirka 3 500 personer som lever med hiv i Stockholm. Av dem är nära hälften födda utomlands. Insatser inom sjukvården vad gäller behandling, psykosocialt välbefinnande och sexuell hälsa kompletteras med insatser från frivilliga organisationer inklusive patientorganisationer

Med syfte att erbjuda män som har sex med män, vilka lever med hiv, möjligheten att få kamratligt umgänge för ömsesidigt psykosocialt stöd och delta i gemmensamma sociala aktiviteter, har både Noaks Ark och Positiva grupper (PG) anordnat olika sociala aktiviteter. Under 2013 har PG organiserat två konferenser på internat under ett veckoslut med föreläsningar av specialister och workshops av hivpositiva personer. Konferenserna är i första hand för män som har sex med män och lever med hiv men också för ungdomar och migranter som lever med hiv.

Oasen organiserade workshops för personer med afrikansk ursprung och som lever med hiv för diskussion om bland annat hiv och sexualitet.

I samarbetet med infektionskliniken och Karolinska Universitetssjukhuset startade Hiv Sverige ett utbildningsprojekt för somaliska kvinnor som lever med hiv och som har begränsad kunskap i svenska och engelska. De har svårt att tillgodogöra sig information om hiv och mediciner, vilket påverkar följsamhet och kan ha konsekvenser för deras hälsa och smittspridningen. Man har tagit fram en enkel och visuell hiv information som kan användas av sjukvårdspersonal i deras kontakt med målgruppen.

Barn och ungdomar som lever med hiv behöver stöd anpassat efter deras mognadsnivå och också möjlighet att träffa andra unga i samma situation. Under tonårstiden, när de flesta inleder sitt sexualliv, är det särskilt viktigt att ungdomar som lever med hiv kan få samtalsstöd och kunskap kring sex och samlevnad. Med syfte att kunna tillgodose sådana behov har National kunskaps och resurscentrum (NKC) organiserat "Hiv skola" vid två tillfällen för totalt 41 barn som lever med hiv. Dessutom har man haft daghiv-skola samt hiv-skola för de yngsta barnen och deras familjer. De flesta barn som lever med hiv i Sverige är bosatta i Stockholm län och därför har man på barnkliniken en mångårig och gedigen erfarenhet om medicinska frågor rörande barn och ungdomar. För att ge personalen vid barn och infektionsklinik runt i landet stöd och kunskap i handläggning av barn och ungdomar som lever med hiv och deras familj har personalen på NKC kunnat erbjuda telefonrådgivning

kring barn med hiv, samt haft föreläsningar för organisationer, studenter, kliniker och HVB hem samt en nationell konferens.

För att underlätta unga vuxnas övergång från barnkliniken till infektionskliniker har kurator vid barnkliniken vid Karolinska Universitetssjukhuset i samverkan med infektionskliniken anordnat en fyra dagars utbildningskonferens unga vuxna (20-24 år) som lever med hiv.

Utvecklingsområde för 2015-2017

Utifrån prioriteringsområden som finns i den nationella hiv-strategin och baserat på erfarenheter av hiv-insatser inom Stockholm län, ser förvaltningen att följande utvecklingsområden borde prioriteras under 2015-2017:

- Ökad förståelse för utsatthetsfaktorer bland ungdomar och unga vuxna för att kunna planera riktade och specifika hälsofrämjande insatser kring sexuell hälsa.
- Förbättrad kunskap bland vårdgivare om hur man kan upptäcka ungdomar som är utsatta för sexuell exploatering samt identifiera unga och unga vuxna med ett sexuellt riskbeteende.
- Fortsatt vidareutveckling av preventionsarbetet på arenor där några av de utsatta unga finns, exempelvis i språkintruktionsklasser, SFI-skolor och boenden för ensamkommande barn.
- Samarbete med ideella organisationer som arbetar med män som har sex med män (msm) för att öka förståelse om unga och utlandsfödda msm, deras behov och risktagande beteende.
- Ökad tillgänglighet till hiv- och STI- testning för preventionsgrupperna och allmänheten genom att förbättra kapaciteten och kunskapen hos vårdgivarna, erbjuda lågröskeltestning och ökad ”drop-in”, samt utvärdera ideella sektorns roll när det gäller hiv-testning med snabbsvar.
- Ökad tillgång till mottagningar med specifik kompetens kring testning och rådgivning för unga män och HBTQ-personer.
- Med utgångspunkt från 2014 års utvärdering av insatser gentemot migranter, vidareutveckling av en strategi för att nå olika grupper av migranter (nyanlända asylsökande, anhöriginvandrare, papperslösa, etc.)
- Ökat samarbete med hälsokommunikatörer och frivilligorganisationer
- Motverkad diskriminering och stigmatisering av personer som lever med hiv genom att sprida aktuell kunskap om ’Smittsamhet vid behandlad hivinfektion’ till vårdgivarna och allmänheten
- Utredning kring möjligheten av öka samarbete med kriminalvården, SIS institutioner och HVB-hem i länet.
- Utvecklad samverkan och samordning med Stockholms stad och övriga kommuner i Stockholms län
- Utarbetande av en landstingsstrategi för arbete med sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter

Bilaga 1: Fördelning av hiv statsbidrag för hiv preventiva insatser under 2013

Organisation	Projekt namn	Verksamhet	Projekt	TOTAL
1000 Möjligheter	Hivprevention, metod för information och förändring, unga lär unga om gränssättning och empowerment		400 000	400 000
Afris, Afrikanska rådet i Sverige	Afrikaner i Stockholms län mot hiv/STI		75 000	75 000
Convictus	Hiv och hepatit arbete		700 000	700 000
Hiv-Sverige	Grundläggande utbildning om hiv för nyanlända somalier		200 000	200 000
IFMSA/ Kärleksakuten	Kärleksakuten i Stockholm		30 000	30 000
Kamrat-föreningen Oasen	Snabbt veta, acceptera och våga		150 000	150 000
NAV Nätverket för afrikaner i Vantör,	Informationsspridning om hiv/STI sjukdomar till afrikaner som reser till Afrika		75 000	75 000
Posithiva gruppen	Stöd, information och utbildning		400 000	400 000
	Posithiv plattform		200 000	200 000
Noaks Ark	Noaks Ark Stockholms verksamhet	2 800 000		2 800 000
	Testmottagning		700 000	700 000
	Hiv preventiva, hälsofrämjande och jag stärkande insatser riktade mot män som har sex med män			
	Migrant projekt		1 140 000	1 140 000
RFHL	Stockholm hiv/sti prevention		75 000	75 000
RFSL Stockholm	Sexperterna		990 000	990 000
	Hiv/STI-preventiva insatser riktade till hbt-personer och MSM inom Stockholms län		460 000	460 000
	Nätverket för MSE-hälsa (Män som har sex mot ersättning)		250 000	250 000
Organisation	Projekt namn	Verksamhet	Projekt	Total
Beroende-centrum, Stockholm, BCS/ I66	Förändring av riskbeteende för att minska spridning av blodburna infektioner bland personer med injektionsmissbruk		216 750	216 750

Centrum för allmänmedicin	Hinder för hiv testning bland utländsk födda		126 140	126 140
Järva Mansmottagning Stockholms	Ensamkommande barn		399 600	399 600
	Kondomsamtalet			
Hälso- och sjukvårdsförvaltningen, Lafa	Lafa regional metod och kunskapscentrum	11 500 000		11 500 000
	Stophiv-gruppen: insatser riktade till MSM-gruppen		1 145 000	1 145 000
	Unga resenärer år 3		383 000	383 000
	Regionallt kunskapsnätverket Stockholm Gotland			
	Tolkutbildning		250 000	250 000
	Bemötande utbildning		50 000	50 000
Smittskydds Stockholm (2013)/ Karolinska Universitetssjukhuset Infektions klinik (2014)	Vad vet nydiagnostiserade om smittsamhet vid hiv?		88 000	88 000
	Vilka möjligheter har hiv infekterade med smittväg IVDU till god fysisk och psykisk hälsa?		100 000	100 000
	Tuberkulos studie		50 000	50 000
Karolinska Universitetssjukhuset, Infektionskliniken	Behandling av hepatit C hos personer med missbruk		23 250	23 250
	Samarbete med Convictus för testverksamhet			
Karolinska Universitetssjukhuset, Barnmedicin	Nationellt kunskaps- och resurscentrum för barn och unga med hivinfektion	700 000		700 000
Karolinska Universitetssjukhuset, Barnmedicin	Hiv skola	600 000		600 000
Karolinska Universitetssjukhuset-Kuratorskliniken	Konferens för unga vuxna med hiv	300 000		300 000
Maria Ungdom Specialiserade ungdomsmottagning, BCS, SLSO	Hiv/Aids förebyggande arbete		400 000	400 000
Prostitutions-enheten, Stockholm Stad	Spiralprojektet		1 500 000	1 500 000
Sesam City Hudkliniken	Projekt för hiv/sti prevention	385 000		385 000
Sesam City Hudkliniken	Sesam migrationsprojekt		496 180	496 180
Sesam Huddinge Hudkliniken Karolinska Universitetskliniken	Projekt för hiv/sti prevention	385 000		385 000

Sesam Danderyds sjukhus	Projekt för hiv/sti prevention	385 000		385 000
Sesam Söder sjukhuset Hudkliniken		385 000		385 000
Hälso- och sjukvårdsförvaltningen	Samordningsfunktion	1 021 250		1 021 250
Total		18 461 250	11 072 920	29 534 250
Regionalt kunskapsnätverk Stockholm-Gotland			941 000	941 000
Total inklusive nätverket				30 475 250